

ISSN: 2181-9416

ЮРИСТ АХБОРОТНОМАСИ

ВЕСТНИК ЮРИСТА * LAWYER HERALD

ҲУҚУҚИЙ, ИЖТИМОИЙ, ИЛМИЙ-АМАЛИЙ ЖУРНАЛ

CYBERLENINKA

НАУЧНАЯ ЭЛЕКТРОННАЯ
БИБЛИОТЕКА
LIBRARY.RU

ISSN 2181-9416
Doi Journal 10.26739/2181-9416

ЮРИСТ АХБОРОТНОМАСИ

2 СОН, 3 ЖИЛД

ВЕСТНИК ЮРИСТА

НОМЕР 2, ВЫПУСК 3

LAWYER HERALD

VOLUME 2, ISSUE 3

TOSHKENT-2023

МУНДАРИЖА

ДАВЛАТ ВА ҲУҚУҚ НАЗАРИЯСИ ВА ТАРИХИ. ҲУҚУҚИЙ ТАЪЛИМОТЛАР ТАРИХИ

1. АХМЕДШАЕВА Мавлюда Ахатовна
ЎЗБЕКИСТОН ҲУҚУҚ ТИЗИМИДА ҚОНУН ВА КОДЕКСНИНГ ЎЗАРО НИСБАТИ.....8
2. ХУЖАНАЗАРОВ Азизжон Анварович
ТЎҒРИДАН-ТЎҒРИ ТАЪСИР ҚИЛУВЧИ ҚОНУНЛАР:
ТАҲЛИЛ ВА ТАКЛИФ 14

КОНСТИТУЦИЯВИЙ ҲУҚУҚ, МАЪМУРИЙ ҲУҚУҚ, МОЛИЯ ВА БОЖХОНА ҲУҚУҚИ

3. АБДУЛЛАЕВА Мафтуна Мурот қизи
ЎЗБЕКИСТОНДА КОНСТИТУЦИЯВИЙ ШИКОЯТНИ
АМАЛГА ОШИРИШНИНГ МУАММОЛАРИ 19
4. НАРИМАНОВ Бекзод Абдувалиевич
ЎЗБЕКИСТОНДА НОДАВЛАТ НОТИЖОРАТ ТАШКИЛОТЛАРИНИ ҚЎЛЛАБ-
ҚУВВАТЛАШНИНГ АЙРИМ ҲУҚУҚИЙ МАСАЛАЛАРИ: ЎЗБЕКИСТОН НОДАВЛАТ
НОТИЖОРАТ ТАШКИЛОТЛАРИ МИЛЛИЙ АССОЦИАЦИЯСИ МИСОЛИДА.....24
5. РАХМОНОВ Зафаржон Зайниддинович
ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИДА ДАВЛАТ ФУҚАРОЛИК ХИЗМАТИ СОҲАСИДА
ДАВЛАТ БОШҚАРУВИНИНГ ЎРНИ..... 32

ФУҚАРОЛИК ҲУҚУҚИ. ТАДБИРКОРЛИК ҲУҚУҚИ. ОИЛА ҲУҚУҚИ. ХАЛҚАРО ХУСУСИЙ ҲУҚУҚ

6. БАБАКУЛОВ Зафар Курбанназарович
ТОВАР БЕЛГИСИНИНГ ТРАНСЧЕГАРАВИЙ САВДО МУОМАЛАСИДАГИ
ФУҚАРОЛИК-ҲУҚУҚИЙ МАҚОМИ МАСАЛАЛАРИ 41
7. ПЎЛАТОВ Алишер Рамазанович
КРИПТОВАЛЮТАНИ ВУЖУДГА КЕЛИШИ ВА УНИ МУОМАЛАСИНИ ТАРТИБГА СОЛИШ
БЎЙИЧА АСОСИЙ ЁНДАШУВЛАР 49
8. НАСУЛЛАЕВ Мубин Нутфуллаевич
ТЎЛОВГА ҚОБИЛИЯТСИЗЛИК МУНОСАБАТЛАРИНИ ТАРТИБГА СОЛИШНИНГ
АЙРИМ МАСАЛАЛАРИ57

СУД ҲОКИМИЯТИ. ПРОКУРОР НАЗОРАТИ. ҲУҚУҚНИ МУҲОФАЗА ҚИЛИШ ФАОЛИЯТИНИ ТАШКИЛ ЭТИШ

9. УРОЗБАЕВ Сардорбек
ПРОКУРАТУРА ОРГАНЛАРИДА ХИЗМАТ ЎТАШНИНГ
НАЗАРИЙ-ҲУҚУҚИЙ ЖИҲАТЛАРИ..... 65

ЖИНОЯТ ҲУҚУҚИ, ҲУҚУҚБУЗАРЛИКЛАРНИНГ ОЛДИНИ ОЛИШ. КРИМИНОЛОГИЯ. ЖИНОЯТ-ИЖРОИЯ ҲУҚУҚИ

10. НОРМАНОВА Клара Эшназаровна
ЭКСЦЕСС ИШТИРОКЧИЛИКНИ КВАЛИФИКАЦИЯ ҚИЛИШ 72

ЖИНОЯТ ПРОЦЕССИ. КРИМИНАЛИСТИКА, ТЕЗКОР-ҚИДИРУВ ҲУҚУҚ ВА СУД ЭКСПЕРТИЗАСИ

11. БАБАБЕКОВ Нодир Джурабаевич ТЕРГОВГА ҚАДАР ТЕКШИРУВ ЖАРАЁНИДА МАХСУС БИЛИМЛАРДАН ФЙДАЛАНИШ	80
12. УМАРХОНОВ Азизхон Шарипхонович ЖИНОЯТ ПРОЦЕССИ ИШТИРОКЧИЛАРИНИНГ ХАВФСИЗЛИГИНИ ТАЪМИНЛАШ ЧОРАЛАРИНИНГ ТАСНИФЛАНИШИ	87

ХАЛҚАРО ҲУҚУҚ ВА ИНСОН ҲУҚУҚЛАРИ

13. ГАФУРОВА Нозимахон Эльдаровна, ТОШМАТОВА Висолахон РОЛЬ БИОЭТИЧЕСКОЙ НАУКИ В ЗАЩИТЕ ПРАВ ПАЦИЕНТОВ В ПЕРИОД ПАНДЕМИИ COVID-19	96
14. ХАМДАМОВА Фируза Уразалиевна ГОСУДАРСТВО КАК СУБЪЕКТ МЕЖДУНАРОДНОГО ПРАВА В УСЛОВИЯХ ГЛОБАЛЬНОЙ ЦИФРОВОЙ ТРАНСФОРМАЦИИ.....	104
15. РАХМОНОВА Сабрина НОРМАТИВНО-ПРАВОВОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ ПРЕДОТВРАЩЕНИЯ ДИСКРИМИНАЦИИ ПО ПРИЗНАКУ ПОЛА КАК ОСНОВА ОБЕСПЕЧЕНИЯ РАВНЫЕ ПРАВА И ВОЗМОЖНОСТИ ПРИ РЕГУЛИРОВАНИИ ТРУДОВЫХ ОТНОШЕНИЙ	110

ҲУҚУҚИЙ АМАЛИЁТ ВА ХОРИЖИЙ ТАЖРИБА

16. ШАКУРОВ Рафик Равильевич ПЕДАГОГИКА ТУШУНЧАСИ ВА УНИНГ ҲУҚУҚИЙ ТАЪМИНЛАНИШИ.....	115
--	-----

ЮРИСТ АХБОРОТНОМАСИ ВЕСТНИК ЮРИСТА LAWYER HERALD

НАСУЛЛАЕВ Мубин Нутфуллаевич
Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирлиги қошидаги
Юристлар малакасини ошириш маркази доценти

ТЎЛОВГА ҚОБИЛИЯТСИЗЛИК МУНОСАБАТЛАРИНИ ТАРТИБГА СОЛИШНИНГ АЙРИМ МАСАЛАЛАРИ

For citation (иқтибос келтириш учун, для цитирования): НАСУЛЛАЕВ М.Н. Тўловга қобилиятсизлик муносабатларини тартибга солишнинг айрим масалалари // Юрист ахборотномаси – Вестник юриста – Lawyer herald. № 2 (2023) Б. 57-64.

2 (2023) DOI <http://dx.doi.org/10.26739/2181-9416-2023-2-8>

АННОТАЦИЯ

Ушбу мақолада тўловга қобилиятсизлик соҳасидаги иқтисодий муносабатларни тартибга солишининг янги механизми тўғрисида баён қилинди. Янги қабул қилинган Қонундаги асосий ҳуқуқий нормаларнинг қўлланилиши кўрсатиб ўтилди. Янги Қонуннинг эски қонунларга нисбатан афзалликлари ёритиб берилди. Жисмоний шахсларнинг тўловга қобилиятсизлиги аломатларининг фарқли томонлари очиб берилди. Кредиторлар йиғилиши билан кредиторлар қўмитаси иш фаолиятига қўйилган талаблар мазмунига тушунча берилди. Тўловга қобилиятсизлик тартиб таомиллари моҳияти ва уларни қўллаш усуллари ҳақида тўхталиб ўтилди. Тўловга қобилиятсизликни иқтисодий соҳада тутган ўрни ҳуқуқий баҳоланди. Тадбиркорликда унинг аҳамияти очиқланди.

Калит сўзлари: иқтисодий суд, банкротлик, тўловга қобилиятсизлик тартиб таомиллари, тўловга қобилиятсизлик аломатлари, суд бошқарувчи, кузатув, суд санацияси, ташқи бошқарув, қарздор, кредиторлар, соғломлаштириш, жисмоний шахснинг тўловга қобилиятсизлиги, солиқ органи, кредиторлар йиғилиши.

НАСУЛЛАЕВ Мубин Нутфуллаевич

Доцент Центра повышения квалификации юристов при
Министерстве юстиции Республики Узбекистан

НЕКОТОРЫЕ ВОПРОСЫ РЕГУЛИРОВАНИЯ НЕПЛАТЕЖЕСПОСОБНОСТИ

АННОТАЦИЯ

В данной статье описывается новый механизм регулирования экономических отношений в сфере неплатежеспособности. Показано применение основных правовых норм закона в новой редакции. Были отмечены преимущества нового закона перед предыдущим. Выявлены различные аспекты признаков неплатежеспособности физических лиц. Даны понятия требования к деятельности комитета и собрания кредиторов. Обсуждены характер производства по делу о неплатежеспособности и ее

применение. Юридически оценена роль неплатежеспособности в экономической сфере. в связи с чем выявлено его значение в бизнесе.

Ключевые слова: хозяйственный суд, банкротство, конкурсное производство, признаки несостоятельности, судебный администратор, мониторинг, судебная санация, внешнее управление, должник, кредиторы, взыскание, несостоятельность физического лица, налоговый орган, собрание кредиторов.

NASULLAYEV Mubin

Associate professor of Lawyers' Training Centre under the
Ministry of Justice of the Republic of Uzbekistan

CERTAIN ISSUES OF INSOLVENCY REGULATION

ANNOTATION

This article describes a new mechanism for regulating economic relations in the field of insolvency. The application of the main legal norms of the newly adopted law was shown. The advantages of the new law over the old laws were highlighted. The different aspects of the symptoms of insolvency of individuals have been revealed. At the meeting of creditors, an understanding of the requirements for the work of the creditors' committee was given. The nature of insolvency proceedings and their application were discussed. The role of insolvency in the economic sphere was assessed legally. Its importance in business has been revealed.

Keywords: economic court, bankruptcy, insolvency procedures, signs of insolvency, judicial administrator, monitoring, judicial reorganization, external management, debtor, creditors, recovery, insolvency of an individual, tax authority, meeting of creditors.

Иқтисодий соҳада қонунчиликни янада ҳам мукаммаллаштириш мақсадида тадбиркорлик фаолиятини амалга ошириш юзасидан қатор норматив ҳужжатлар қайта кўриб чиқилди. Давр талабига жавоб бермайдиган бюрократик тўсиқлар ва ғовлар акси кўринадиган қатор қонун ҳужжатлари бекор қилинди.

Бунинг натижасида тадбиркорлик ишбилармонлик муҳити яхшиланади, тадбиркорлик субъектлари ва хусусий инвесторлар учун кенг шароит ва имкониятлар яратилади.

Шундай тадбирларни амалга ошириш учун қабул қилинган "Тўловга қобилиятсизлик тўғрисида"ги Қонун [1] иқтисодий соҳада олиб борилаётган ислохотларга ҳуқуқий асос сифатида фойдаланилмоқда.

Қонун Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2019 йил 20 ноябрдаги қарори билан тасдиқланган тегишли "Йўл харитаси", Ҳаракатлар стратегиясининг "Илм, маърифат ва рақамли иқтисодиётни ривожлантириш йили" да амалга оширишга оид Давлат дастури ижроси доирасида [2] 2020 йилга мўлжалланган Давлат дастурининг 155-банди ҳамда Жаҳон банкининг "Бизнес юритиш" ҳисоботида Ўзбекистон Республикасининг ўрнини яхшилашга доир Йўл харитасига мувофиқ ишлаб чиқилган [3].

Давлат активларини бошқариш агентлиги маълумотларига кўра, қонунда қуйидаги асосий нормалар назарда тутилган: биринчидан – Қонуннинг номида "банкротлик" сўзи "тўловга қобилиятсизлик" сўзлари билан алмаштирилди; иккинчидан – соғломлаштириш таомилларини қўллашни рағбатлантириш мақсадида тўловга қобилиятсизлик жараёнида жорий солиқ тўловларини тўхтатиб туриш, тижорат банклари ва молия институтларидан кредитларни жалб этиш, қарздорлик қисман қопланганда корхона фаолиятини кредиторлар розилиги билан тиклаш; учинчидан – амалиётда мол-мулки етмасдан қопланмай қолган қарз маблағлари қарздор мансабдор шахслардан субсидиар тартибда ундириш тартиби белгиланмагани учун қарздорни бошқарувчи шахсларнинг ғайриқонуний ҳаракатлари оқибатида, кредиторлар талабларини тўлиқ қоплашни имконсиз қилиб қўйган шахслар ушбу мажбуриятлар бўйича суд

қарорига асосан субсидиар жавобгар бўлиши назарда тутилган. Тўртинчидан – тўловга қобилиятсизлик тўғрисидаги ишнинг ўзига хос хусусиятларидан келиб чиқиб, қарздор тузган битимларни бажаришдан бош тортиш ҳамда уни ҳақиқий эмас деб топиш бўйича нормалар кенгайтирилди. Бешинчидан – жисмоний шахснинг тўловга қобилиятсизлиги институти ва амалиёти жорий этилди. Бунда жисмоний шахснинг кредиторлик қарзини 3 йил давомида бўлиб-бўлиб тўлаш ёки унинг мулкани сотиш орқали қопланади. Бунда, тўловга қобилиятсиз ҳолатига тушиб қолган жисмоний шахснинг қарзларини 3 йил муддатгача бўлиб-бўлиб тўлаш орқали тўлов муддатини кечиктириш, жисмоний шахснинг мол-мулкларини сотиш ҳисобига қарздорликларини қоплаш ва қопланмай қолган қарзларидан озод қилиш, ғайриқонуний хатти-ҳаракатлари натижасида жисмоний шахс ўзини тўловга қобилиятсизликка олиб келган ҳолатлари аниқланганда, суд бошқарувчи томонидан ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органларга мурожаат этилади ва тўловга қобилиятсизлик тўғрисидаги иш тўхтатилади ҳамда жисмоний шахс ўз қарзларидан озод этилмайди. Олтинчидан – улуш киритиш асосида қурилган уй-жойларни харид қилган мулкдорлар ҳуқуқлари ҳимоясини таъминлаш мақсадида бундай қурувчиларни тўловга қобилиятсиз деб топишнинг алоҳида тартиби белгиланди (улуш киритган мулкдорлар ҳуқуқлари кафолатланади). Шунингдек, қонунга кўра, кредиторлар ҳуқуқлари кафолатларини кучайтириш, суд бошқарувчиси ҳуқуқларини кенгайтириш ва корхоналарни молиявий соғломлаштиришни рағбатлантирувчи янги тартиблар белгиланди [4].

Ҳозирги даврда зарурият бўлиб ҳисобланган қонунни қабул қилиш ва иқтисодий ночор бўлган тадбиркорлик субъектларини молиявий инқироз ҳолатидан олиб чиқиш, улар фаолиятини қайта тиклаш ҳамда соғломлаштириш масалаларини ҳал қилишда бунгача қонун нормаларида қатор бўшлиқларнинг мавжуд бўлганлиги туфайли самара бермаётганлиги учраб турарди.

Бунга ўз кучини йўқотган “Банкротлик тўғрисида”ги Қонуннинг [5] “банкротлик” атамаси билан номланиши иқтисодий ночор корхоналарни банкрот деб топиш ва уларни тугатиш билан боғлиқ тушунчани англатиши мисол бўлади.

Эндиликда банкротликнинг соғломлаштириш таомилларидан суд санацияси ва ташқи бошқарув таомиллари қўлланишини рағбатлантирувчи самарали нормалар амалиётда қўлланиладиган бўлди.

Шу билан бирга кредиторларнинг қарзлари қопланиш даражаси пастлиги ва банкротлик жараёнлари муддати узоқ давом этиши оқибатида кўп харажат сарф бўлиши ҳамда қарздор тузган битимларни бажаришдан бош тортиш ҳамда уни ҳақиқий эмас деб топиш бўйича аниқ нормалар бўлмаганлини таъкидлаш лозим.

Бундан ташқари, амалиётда мол-мулки етмасдан қопланмай қолган қарз маблағларини қарздорнинг мансабдор шахсларидан субсидиар ёки солидар тартибда ундириш тартиблари белгиланмаганлиги, суд бошқарувчиларининг ҳақ-ҳуқуқлари, мажбуриятлари аниқ белгиланган бўлса ҳам, уларнинг ваколатлари ноаниқлиги, уларга иш ҳақи ва мукофот пулларини бериш кафолатланмаганлигини учраб турарди.

Шумаънода, “Тўловга қобилиятсизлик тўғрисида”ги Қонун “Банкротлик тўғрисида”ги Қонун негизида ва айрим нормалари имплементация тарзида ишлаб чиқилди. Мазкур Қонун билан вақтинча тўловга ва доимий тўловга қобилиятсизлик муддатлари аниқ кўрсатилди.

Тўловга қобилиятсизлик тўғрисидаги иш қарздор ва кредитор судга мурожаат этиш ҳуқуқига эга бўлган шахснинг (органнинг) аризаси асосида қарздор юридик шахс давлат рўйхатидан ўтган жойдаги, шунингдек, қарздор жисмоний шахс ва (ёки) якка тартибдаги тадбиркорнинг яшаш жойидаги суд томонидан кўриб чиқилади.

Қарздорнинг тўловга қобилиятсизлиги тўғрисидаги ишлар мазкур Қонунда ва Ўзбекистон Республикасининг Иқтисодий процессуал кодексига [6] назарда тутилган қоидалар бўйича мустасно тарзда фақат иқтисодий судлар томонидан кўриб чиқилиши белгиланган.

Тўловга қобилиятсизлик аломатлари аниқланган тақдирда давлат солиқ хизмати, давлат статистика органлари ваколатли давлат органига устав фондида (устав капиталида) давлат улуши бўлган корхоналар ҳақидаги маълумотларни тақдим этиши шарт.

Бундай аломатлар Қонуннинг 5-моддасида белгиланган бўлиб, улар қуйидагилардан: вақтинча тўловга қобилиятсизлик - агар тегишли мажбуриятлар юзага келган санадан эътиборан уч ой ичида қарздор томонидан бажарилмаган бўлса, шаҳарни ташкил этувчи корхона ҳамда унга тенглаштирилган корхоналар томонидан эса олти ой ичида бажарилмаса, судга мурожаат этиш санасида қарздорнинг пул мажбуриятлари бўйича кредиторлар талабларини қаноатлантиришга ва (ёки) солиқлар ҳамда йиғимлар бўйича ўз мажбуриятларини бажаришга қодир эмаслиги, доимий тўловга қобилиятсизлик - агар судга ариза бериш санасидаги ва ариза берилган йилнинг бошидаги ҳисобот даврида, агарда ариза йилнинг биринчи чорагида берилган бўлса, ўтган йилнинг бошидаги ҳисобот даврида қарздорнинг мажбуриятлари унинг активлари қийматидан ошиб кетган бўлишлигидан иборатдир.

Тўловга қобилиятсизлик тартиб-таомиллари қўлланилаётганда барча кредиторларнинг манфаатларини кредиторлар йиғилиши ёки кредиторлар қўмитаси ҳимоя қилади.

Суд қарздорга нисбатан тўловга қобилиятсизлик тўғрисида иш қўзғатиш ҳақидаги аризани иш юритишга қабул қилиб олган кундан эътиборан кредиторлар қарздорга ўз талабларини яқка тартибда қаноатлантириш мақсадида мурожаат қилишга ҳақли эмас.

Суд бошқарувчиларининг ҳуқуқий мақоми олий маълумотга ҳамда камида икки йиллик иш стажига эга бўлган, шунингдек, ваколатли давлат органида аттестациядан ўтган шахслар суд бошқарувчилари этиб тайинланиши билан белгиланади.

Шу жойда эътибор қаратиш керакки, суд бошқарувчилигига олий маълумотга эга бўлиш талаби қўйилганида бу нафақат олий маълумотли ҳуқуқшунос ёки иқтисодчи, балки ҳар қандай олий маълумотли мутахассисни тушуниш мумкинлиги қонунда назарда тутилган.

Фуқаролик ва иқтисодий суд ишларини юритишга ихтисослашуви бўйича лицензияга эга бўлган адвокатларга ҳам тўловга қобилиятсизлик таомилларини ўтказиш ҳуқуқи берилди.

Бунда адвокат асосий фаолияти билан биргаликда суд бошқарувчилик фаолияти билан ҳам шуғулланиши ушбу Қонунда тартибга солиниши ўз ифодасини топган.

Қонуннинг яна бир ўзига хос жиҳати: эндиликда ушбу Қонун билан жисмоний шахсларни ҳам банкрот деб топиш мумкин. Жисмоний шахснинг тўловга қобилиятсизлиги билан боғлиқ муносабатларга нисбатан қонуннинг умумий қоидалари, тўловга қобилиятсизлик тўғрисидаги ишни юритиш иштирокчиларининг, кредиторлар йиғилишининг, жамоат бирлашмаларининг, суд бошқарувчиларининг ҳуқуқлари, мажбуриятлари ва жавобгарлиги, тўловга қобилиятсизлик соҳасини тартибга солиш, тўловга қобилиятсизлик тўғрисидаги ишларни судда кўриш, битимларни ҳақиқий эмаслиги ва тўловга қобилиятсизлик тўғрисидаги ишда қарздор раҳбарининг ва бошқа шахсларнинг жавобгарлиги масалаларига тегишли қоидалари қўлланилади [7].

Жисмоний шахсга нисбатан тўловга қобилиятсизлик тўғрисида иш қўзғатиш ҳақида судга ариза берган аризачи томонидан молиявий бошқарувчига ҳақ тўлаш учун суднинг депозит ҳисоб варағига меҳнатга ҳақ тўлаш энг кам миқдорининг етти баравари миқдорида олдиндан пул маблағлари ўтказилади.

Тўловга қобилиятсизликнинг соддалаштирилган тартиби қўлланилганда, агар қарздор билан бошқача келишув белгиланган бўлмаса, суд бошқарувчисига ҳақ тўлаш харажатларининг ўрни қарздорга нисбатан тўловга қобилиятсизлик тўғрисида иш қўзғатиш ҳақида ариза берган аризачи томонидан қопланади.

Бунда суд бошқарувчисига ҳақ тўлаш учун суднинг депозит ҳисоб варағига меҳнатга ҳақ тўлаш энг кам миқдорининг етти баравари миқдорида олдиндан тўлов амалга оширилади. Суд бошқарувчисига ҳақ ҳар бир якунланган иши учун тўланади.

Қарздорни давлат томонидан ёрдам кўрсатган ҳолда судгача санация қилиш 12 ойдан 24 ойгача муддатга жорий этилади. Давлат томонидан ёрдам кўрсатган ҳолда судгача санация қилиш тартиб-таомили унинг самарасизлиги аниқланганлиги муносабати билан бекор қилиниши мумкин.

Тўловга қобилиятсизлик тўғрисидаги иш суд мажлисида қарздорнинг тўловга қобилиятсизлиги тўғрисида иш қўзғатиш ҳақидаги ариза иш юритишга қабул қилинганлиги тўғрисида ажрим чиқарилган кундан эътиборан икки ойдан ортиқ бўлмаган муддатда кўриб чиқилиши керак.

Тўловга қобилиятсизлик тўғрисидаги ишни кўриш алоҳида ҳолларда бир ойдан ошмаган муддатга узайтирилиши мумкин.

Тўловга қобилиятсизлик тўғрисидаги иш бўйича суд ҳужжатлари дарҳол ижро этилиши лозим.

Қонунга қарздорни бошқарувчи шахсларнинг ғайриқонуний ҳаракатлари оқибатида кредиторларнинг талаблари тўлиқ қопланишини имконсиз қилиб қўйган шахслар қарздорнинг қопланмай қолган мажбуриятлари бўйича суд қарорига асосан субсидиар жавобгар бўлиши қонунда киритилди.

Улуш киритиш асосида қурилган уй-жойларни харид қилган мулкдорлар ҳуқуқлари ҳимоясини таъминлаш мақсадида қурувчиларни тўловга қобилиятсиз, деб топишнинг алоҳида тартиби ишлаб чиқилди [8].

Х.Ҳакимовнинг мақоласида [9] таъкидлашча, қарздор жисмоний шахснинг пул мажбуриятлари бўйича кредиторлар талабларини қаноатлантиришга ва (ёки) солиқлар ҳамда йиғимлар бўйича ўз мажбуриятини тўлиқ ҳажмда бажаришга қодир эмаслиги, агар тегишли мажбуриятлар ва (ёки) тўлов мажбуриятлари юзага келган кундан эътиборан уч ой ичида қарздор жисмоний шахс томонидан бажарилмаган ҳамда қарздор жисмоний шахсга нисбатан талаблар базавий ҳисоблаш миқдорининг камида икки юз баробарини ташкил этса, қарздор жисмоний шахснинг тўловга қобилиятсизлиги аломатлари ҳисобланади.

Қарздор жисмоний шахс банкрот деб топилган ва унинг мол-мулкани сотиш тартиб-таомили бошланган кундан эътиборан:

- тугатиш массасини ташкил этувчи мол-мулкка нисбатан барча ҳуқуқлар, шу жумладан уни тасарруф этишга доир ҳуқуқ жисмоний шахс номидан фақат молиявий бошқарувчи томонидан амалга оширилади;

- тугатиш массасини ташкил этувчи мол-мулкка нисбатан жисмоний шахс томонидан (молиявий бошқарувчининг иштирокисиз) тузилган битимлар ўз-ўзидан ҳақиқий бўлмайди.

Жисмоний шахснинг ўзи (молиявий бошқарувчининг иштирокисиз) шахсан тузган битимлари бўйича кредиторларнинг талаблари тугатиш массаси ҳисобидан қаноатлантирилмайди;

- жисмоний шахснинг мол-мулкка илгари қўйилган тақиқлар ва жисмоний шахснинг мол-мулкани тасарруф этишга доир бошқа чекловлар олиб ташланади;

- неустойкаларни (жарималарни, пеняларни) ва бошқа молиявий санкцияларни, шунингдек жисмоний шахснинг барча мажбуриятлари бўйича фоизларни ҳисоблаш тугатилади, бундан жорий тўловлар мустасно;

- қарздор жисмоний шахснинг мол-мулкка, шу жумладан кўчмас мулкка ва қимматли қоғозларга бўлган ҳуқуқини бошқа шахсга ўтказишни ёки бошқа шахс зиммасига юклатишни рўйхатдан ўтказиш фақат молиявий бошқарувчининг аризаси асосида амалга оширилади. Жисмоний шахснинг ушбу санага қадар берилган аризалари ижро этилмайди.

Жисмоний шахсни банкрот деб топиш ва унинг мол-мулкани сотиш тартиб-таомилини бошлаш тўғрисидаги қарор қабул қилинган кундан кейинги бир иш кунидан кечиктирмай жисмоний шахс ўзида мавжуд бўлган барча банк карталарини (ПИН-кодни кўрсатган ҳолда) молиявий бошқарувчига топшириши шарт. Улар олинган кундан кейинги бир иш кунидан кечиктирмай молиявий бошқарувчи пул маблағларини қарздор

жисмоний шахснинг алоҳида ҳисоб варағига ўтказиш учун ўзи олган банк карталари билан боғлиқ операцияларни тўхтатиб туриш чораларини кўриши шарт.

Кредиторлар талабларининг реестрига киритилган талаблар қуйидаги тартибда қаноатлантирилади:

- биринчи навбатда — фуқароларнинг ҳаётига ёки соғлиғига зарар етказганлик учун жавобгарлик бўйича талаблар, шунингдек алиментлар ундиришга доир талаблар;
- иккинчи навбатда — меҳнатга оид муносабатлардан келиб чиқадиган талаблар;
- учинчи навбатда — бошқа кредиторларнинг талаблари.

Кредиторлар билан ҳисоб-китоблар тамомланганидан кейин молиявий бошқарувчи судга жисмоний шахснинг мол-мулкани сотиш натижалари тўғрисидаги ҳисоботни, жисмоний шахснинг мол-мулки сотилганлигини ва кредиторларнинг талаблари қаноатлантирилганлигини тасдиқловчи ҳужжатларнинг кўчирма нусхаларини, шунингдек кредиторларнинг қаноатлантирилган талаблари миқдорини кўрсатган ҳолда кредиторларнинг талаблари реестрини тақдим этиши шарт.

Жисмоний шахснинг мол-мулкани сотиш яқунлари ҳақидаги ҳисоботни кўриб чиқиш натижаларига кўра суд жисмоний шахснинг мол-мулкани сотиш тартиб-таомилини тамомлаш тўғрисида ажрим чиқаради.

Жисмоний шахс кредиторлар билан ҳисоб-китоблар тамомланганидан кейин жисмоний шахснинг мол-мулки етарли эмаслиги сабабли кредиторларнинг қаноатлантирилмаган талабларини, шу жумладан жисмоний шахснинг қарзини таркибий жиҳатдан ўзгартириш ёки жисмоний шахсни банкрот деб топиш ва унинг мол-мулкани сотиш тартиб-таомили жорий этилаётганда кредиторларнинг билдирилмаган талабларини бажариш мажбуриятидан озод этилади (бундан буён матнда жисмоний шахсни мажбуриятлардан озод этиш деб юритилади).

Жисмоний шахсни мажбуриятлардан озод этишга қуйидаги ҳолларда йўл қўйилмайди, агар:

- тўловга қобилиятсизлик тўғрисидаги ишда жисмоний шахснинг ғайриқонуний ҳаракатлари оқибатида қасддан тўловга қобилиятсизликни вужудга келтирганлиги ёки тўловга қобилиятсизликни яширганлиги учун ушбу шахсни жиноий ёки маъмурий жавобгарликка тортиш ҳақида суднинг қонуний кучга кирган ҳужжати мавжуд бўлса;

- жисмоний шахснинг тўловга қобилиятсизлигини кўриб чиқаётган судга жисмоний шахс зарур маълумотларни тақдим этмаганлиги ёки била туриб сохта маълумотлар тақдим этганлиги далиллари аниқланган ва бу далиллар жисмоний шахснинг тўловга қобилиятсизлиги тўғрисидаги ишни кўриб чиқиш чоғида қабул қилинган тегишли суд ҳужжати билан тасдиқланган бўлса;

- кредиторнинг ёки тегишли ваколатли органнинг талаблари юзага келган ёки бажарилаётган даврда қарздор жисмоний шахснинг қонунга хилоф ҳаракатлари, шу жумладан фирибгарлик, қарзларни тўлашдан асоссиз равишда бўйин товлаш, солиқлар ва йиғимларни тўлашдан бўйин товлаш, шунингдек кредит олаётганда кредиторга била туриб сохта маълумотлар тақдим этиш, мол-мулкни яшириш ёки қасддан йўқ қилиш исботланган бўлса.

Жисмоний шахсга нисбатан мол-мулкани сотиш тартиб-таомили тамомланган ёки тўловга қобилиятсизлик тўғрисидаги иш юритиш тугатилган санадан эътиборан беш йил ичида ушбу шахс ўзига нисбатан тўловга қобилиятсизлик тўғрисидаги иш қўзғатилганлиги ҳақидаги фактни маълум қилмасдан туриб ўз зиммасига кредит шартномалари ва (ёки) қарз шартномалари бўйича мажбуриятларни қабул қилишга ҳақли эмас.

Жисмоний шахсга нисбатан мол-мулкани сотиш тартиб-таомили тамомланган ёки тўловга қобилиятсизлик тўғрисидаги ишни юритиш тугатилган санадан эътиборан беш йил ичида ушбу жисмоний шахснинг илтимосномасига кўра тўловга қобилиятсизлик тўғрисида иш қўзғатилиши мумкин эмас.

Жисмоний шахснинг мол-мулкани сотиш тартиб-таомили тамомланганидан кейин суд тўлов муддати етиб келган, тўловга қобилиятсизлик тўғрисидаги ишни

юритиш жараёнида билдирилмаган талаблар бўйича ижро варақасини қонунчиликда белгиланган тартибда беради.

Келишув битимини тузиш жисмоний шахснинг тўловга қобилиятсизлиги тўғрисидаги ишни юритишни тугатиш учун асос бўлади.

Келишув битими тузилган тақдирда жисмоний шахснинг қарзини таркибий жиҳатдан ўзгартириш режасининг бажарилиши, шунингдек кредиторларнинг талабларини қаноатлантиришга доир мораторийнинг амал қилиши тугатилади.

Келишув битими тузилганлиги муносабати билан жисмоний шахснинг тўловга қобилиятсизлиги тўғрисидаги ишни юритиш тугатилганда:

- молиявий бошқарувчининг ваколатлари тугатилади;
- жисмоний шахс ёки келишув битимида иштирок этаётган учинчи шахс кредиторлар олдидаги қарзни тўлашга киришади [10].

Суднинг жисмоний шахс қарзини таркибий жиҳатдан ўзгартириш режасини тасдиқлаш тўғрисидаги ажрими ёки жисмоний шахснинг банкрот деб топиш ва унинг мол-мулкни сотиш тартиб-таомилини бошлаш тўғрисидаги қарори чиқарилгунигача қадар ундирувчи гаровга қўйилган мол-мулкка қаратишга йўл қўйилмайди.

Жисмоний шахснинг мулкий ҳолати яхшиланган тақдирда, кредиторлар йиғилиши жисмоний шахснинг қарзини таркибий жиҳатдан ўзгартириш режасига ўзгартиришлар киритиш тўғрисидаги илтимоснома билан судга мурожаат қилишга ҳақли.

Қонун билан суд бошқарувчисининг ҳуқуқлари кенгайтирилди. Жумладан, Давлат хизматлари агентлиги орқали кўрсатиладиган хизматлардан олдиндан тўловларни амалга оширмасдан фойдаланиш, давлат органларидан қарздор фаолияти бўйича маълумотларни бепул олиш, мулки бўлмаган корхоналарни тугатишда суд бошқарувчисига ҳақ тўлаш каби янги тартиблар белгиланди [11].

Ушбу мақолада айрим қайд этилган маълумотлар оммавий ахборот воситаларида ҳамда ижтимоий тармоқларда эълон қилиниб, таҳлил қилинган илмий-оммабоп манбалардан олинган бўлсада, лекин буларнинг аксарияти қонуний кучига эга бўлган қайд этилган қонунларда ўз ифодасини топган.

Умуман олганда, тўловга қобилиятсизлик соҳасида соғломлаштириш таомиллари орқали иқтисодий ночор корхоналарни молиявий соғломлаштириш чораларини қўллашга имконият яратилишини, жисмоний шахсларни банкрот, яъни тўловга қобилиятсиз деб топишга хизмат қилмасдан, балки жисмоний шахсларнинг тўлов қобилиятини ҳар томонлама тиклаш имконияти мужассамлигини ва қатор шу каби муносабатларни тартибга солиниши билан республикамизни иқтисодий салоҳиятини кўтарилишига ҳамда хорижий инвесторларни жалб қилишда янада тадбиркорлик муҳити жозибadorлиги ошишига олиб келади.

Иқтибослар/Сноски/References:

1. Ўзбекистон Республикаси “Тўловга қобилиятсизлик тўғрисида”ги 763-сонли Қонуни 13.04.2022 й. // URL: <https://lex.uz/uz/docs/5957612>;
2. Мирзаев О. “Тўловга қобилиятсизлик тўғрисида”ги Қонун кучга кирди” “ADOLAT” газетаси 2022 йил 29 апрель. // URL: <https://sud.uz/0505-3/>;
3. Ўзбекистон Республикаси Давлат активларини бошқариш агентлиги “Тўловга қобилиятсизлик тўғрисида”ги Қонуни қабул қилинди “UzSAMA” state assets management agency 14.04.2022й. // URL: <https://davaktiv.uz/uz/news/>;
4. Ўзбекистон Республикаси Давлат активларини бошқариш агентлиги “Тўловга қобилиятсизлик тўғрисида”ги Қонуни қабул қилинди “UzSAMA” state assets management agency 14.04.2022й. // URL: <https://davaktiv.uz/uz/news/>;
5. Ўзбекистон Республикаси “Банкротлик тўғрисида”ги 594-сонли Қонуни 13.12.2019 й. (кучини йўқотган 13.04.2022) // URL: <https://lex.uz/docs/4643218>
6. Ўзбекистон Республикаси Иқтисодий процессуал кодекси 01.04.2018 й. // URL: <https://lex.uz/docs/3523891>;

7. Насуллаев М. “Жисмоний шахсларнинг тўловга қобилиятсизлиги тўғрисидаги ишларнинг ўзига хос жиҳатлари” 19.12.2022 й. // URL: <http://uzmarkaz.uz/uz/news/>;
8. Мирзаев О. “Тўловга қобилиятсизлик тўғрисида”ги Қонун кучга кирди” “ADOLAT” газетаси 2022 йил 29 апрель. // URL: // URL: <https://sud.uz/0505-3/>
9. Ҳақимов Х. “Жисмоний шахс банкротлигининг ўзига хос хусусиятлари” 07.02.2023 й. // URL: <https://nor.uz/?p=15847>;
10. Ҳақимов Х. “Жисмоний шахс банкротлигининг ўзига хос хусусиятлари” 07.02.2023 й. // URL: <https://nor.uz/?p=15847>;
11. Мирзаев О. “Тўловга қобилиятсизлик тўғрисида”ги Қонун кучга кирди” “ADOLAT” газетаси 2022 йил 29 апрель. // URL: <https://sud.uz/0505-3/>.